

You are accessing the Digital Archive of the Catalan Review Journal.

By accessing and/or using this Digital Archive, you accept and agree to abide by the Terms and Conditions of Use available at http://www.nacs-catalanstudies.org/catalan_review.html

Catalan Review is the premier international scholarly journal devoted to all aspects of Catalan culture. By Catalan culture is understood all manifestations of intellectual and artistic life produced in the Catalan language or in the geographical areas where Catalan is spoken. Catalan Review has been in publication since 1986.

Esteu accedint a l'Arxiu Digital del Catalan Review

A l' accedir i / o utilitzar aquest Arxiu Digital, vostè accepta i es compromet a complir els termes i condicions d'ús disponibles a http://www.nacs-catalanstudies.org/catalan_review.html

Catalan Review és la primera revista internacional dedicada a tots els aspectes de la cultura catalana. Per la cultura catalana s'entén totes les manifestacions de la vida intel·lectual i artística produïda en llengua catalana o en les zones geogràfiques on es parla català. Catalan Review es publica des de 1986.

Actituds envers les varietats bilingüe i monolingüe del castellà a Barcelona

Cristina Sanz L Alcala

Catalan Review, Vol. V, number 2 (December, 1991), p. 121-135

ACTITUDS ENVERS LES VARIETATS BILINGÜE I MONOLINGÜE DEL CASTELLÀ A BARCELONA

CRISTINA SANZ I ALCALÀ

INTRODUCCIÓ

Aquest treball es centra en l'estudi de les actituds dels joves de Barcelona segons el seu origen familiar envers el castellà parlat per bilingües i monolingües. Per bilingües entenem aquells individus que varen aprendre el català abans que el castellà, i que parlen el castellà amb interferències del català. Per monolingües entenem monolingües castellans. La mostra ha estat dividida en tres grups segons el seu origen familiar: fills d'immigrants, fills de catalans i fills de matrimonis mixtos.

Des que Lambert al Canadà inicià els estudis d'actituds, la literatura sobre aquest tema ha crescut amb l'aportació de mètodes perfeccionats, mostres diferents i, sobretot, llengües diferents. Aquests estudis, purament sociolingüístics, s'interessen pel paper que les actituds tenen en el futur d'una varietat lingüística. En aquest tipus de treball, actitud es relaciona amb canvi de codi i futur de la llengua, i per això l'actitud és un element a tenir en compte a l'hora d'elaborar una política lingüística. Aquest treball pertany a aquest segon grup. Penso que si podem demostrar que la varietat bilingüe del castellà no és mal vista per la població catalana, podem dir que aquesta varietat pot finalment imposar-se sobre la varietat monolingüe. A més a més, podem demostrar també la poca importància dels grups de la població que defensen l'ús del castellà amb la finalitat de mantenir la seva puresa i lliurar-lo de la confusió amb el català.

El present treball és una continuació del que realitzà Katherine Woolard ara fa dos anys a l'àrea barcelonina i que és el nucli del llibre *Double talk: the politics of ethnicity in Catalonia*. El treball de Woolard es basa en l'estudi de les actituds de joves es-

tudiants envers parlants bilingües de català i castellà quan utilitzen la seva llengua materna i la seva segona llengua. Les actituds són mesurades dins els paràmetres de poder i solidaritat. Aquests dos paràmetres són els més comunament utilitzats des de la publicació del treball de Brown i Gilman. Els resultats de l'estudi de Woolard demostren la peculiaritat de la situació catalana.

L'adjectiu peculiar s'aplica a una situació que contrasta amb la que es troba a altres indrets amb una situació lingüística conflictiva com ara Bèlgica i Canadà. Primer, pel fet que no és tan important la varietat que l'individu parla com la que no parla. Més específicament, tot el jurat, segons el seu origen, es va mostrar clarament insolidari envers el parlant quan el seu accent indicava que no emprava la seva varietat materna, la llengua de la comunitat del jurat. Per exemple, els catalans d'origen es van mostrar insolidaris envers un castellà parlant català, però es van mostrar indiferents envers un català parlant castellà. Aquest és el resultat dins el paràmetre de solidaritat. Dins el paràmetre de poder, el treball de Woolard confirma les bases teòriques de les quals partia. Lingüistes catalans ja havien insistit en la importància del poder econòmic de la classe mitjana, amb la qual s'associa l'ús del català, per al manteniment de la llengua. Era necessari confirmar-ho. El català apareix com la llengua més prestigiosa entre els catalans i els castellans.

El treball que presento aquí és un treball pilot que es va realitzar a la tardor de l'any 1989 a la ciutat de Barcelona. Vull remarcar aquí l'adjectiu pilot. Com a conseqüència d'aquest esforç, l'estudi definitiu conté aspectes sensiblement millorats, com ara la selecció de la mostra, el qüestionari i l'estímul. El mateix es pot dir de l'anàlisi estadística. Aquest treball, i naturalment el treball pilot, tenen el seu origen en l'estudi de Katherine Woolard, però es diferencien d'aquest en punts molt importants:

1) No estudio només el català i el castellà i les varietats que mostren interferència de les dues llengües, sinó totes les varietats del castellà i del català que normalment es senten arreu de Catalunya. Aquestes varietats són nou en total.

2) El qüestionari es basa en la tècnica del «*matched guise*» tal com la va dissenyar Lambert i la va fer servir Woolard. Però el nostre qüestionari es divideix en dues parts, una composta de parells d'antònims basats en la idea d'Osgood, i una altra composta de preguntes directes que pretenen extreure informació sobre l'ús i les perspectives de futur de les diferents varietats. He tingut en compte les enquestes de Badia i Margarit i l'última de Strubell i de Romaní a l'hora d'elaborar les preguntes:

3) L'edat de la mostra és la mateixa, com també la manera de recollir-la. La nostra mostra, però, prové de diferents comarques catalanes i no tan sols de l'àrea metropolitana. Això és així perquè ens interessa conèixer les actituds de tots els catalans, i no sols l'actitud dels barcelonins, envers els diferents dialectes del català i la seva reacció envers el procés d'estandardització dut a terme des de Barcelona. La mostra es dividirà en tres grups, segons l'origen familiar, ja que aquesta variable és efectiva a l'hora de mostrar diferents reaccions envers la llengua de l'interlocutor, com ho demostren l'estudi pilot i el treball de Woolard.

L'ESTUDI PILOT

El propòsit d'aquest estudi consisteix a conèixer les reaccions envers les varietats bilingües i monolingües del castellà entre els joves estudiants de Barcelona segons el seu origen familiar. Específicament, aquest estudi pretén demostrar:

1) que la varietat bilingüe del castellà és considerada més prestigiosa que la varietat monolingüe, perquè la varietat bilingüe s'associa al prestigi del català,

2) que cada comunitat mostrarà més solidaritat envers la varietat que li és més propera, és a dir, que la comunitat monolingüe valorarà el castellà monolingüe més positivament en termes de solidaritat, mentre que la comunitat monolingüe es sentirà més lligada afectivament a la varietat bilingüe,

3) que si alguna de les dues varietats s'associa amb el context

rural, aquesta varietat serà considerada menys prestigiosa. Es desprèn de la primera i última hipòtesi que només la varietat monolingüe pot respondre a aquesta situació.

MÈTODE

La tècnica del «*matched guise*» o mètode indirecte consta de tres parts principals: el jurat, l'estímul i el qüestionari.

L'estímul: Consisteix en l'enregistrament de la veu de sis homes estudiants universitaris entre 23 i 30 anys. Tots sis donen indicacions per a fer una truita de patates, però de les explicacions només varen ésser seleccionats 20 segons de cadascuna. Així doncs, el text va ésser improvisat per tal de recollir la varietat col·loquial, perquè és aquesta la que mostra més trets peculiars de la parla.

Dels joves que hi van col·laborar, tres són nascuts a diferents parts de la península i parlen varietats que hom sent normalment a Barcelona. Els resultats dels qüestionaris per a aquestes varietats no s'han considerat (encara que les dades poden ésser analitzades en futurs treballs). Aquestes veus es van fer servir només com a distractors. Els altres tres joves són nascuts a Barcelona, un d'ells de família catalana, els altres dos de família immigrant. El primer va adquirir el català abans que el castellà; de fet, no va adquirir el castellà fins a la seva escolarització. El castellà parlat per aquest subjecte mostra interferències lèxiques, sintàctiques i especialment fonològiques del català. Els altres dos subjectes són monolingües castellans.

A diferència de la majoria dels estudis d'aquesta mena, els estímuls no procedien de la mateixa persona imitant diferents accents a l'hora de llegir un text. En el treball que presento, la varietat és la nadiua i el text és improvisat. L'avantatge del primer tipus de mètode és que sembla més científic perquè controla al màxim les variables extralingüístiques com, per exemple, el to de veu, la velocitat i l'entonació personal. Però, com

succeeix tantes vegades, tot l'estudi resulta massa fictici i sempre hi ha el dubte que en realitat hom estigui analitzant les varietats reals.

Una primera anàlisi va mostrar que els resultats dels qüestionaris per als dos exemples de varietat monolingüe diferien tant entre si, que era impossible d'arribar a cap mena de generalització. Això impedia continuar amb el treball, i va confirmar la importància que el control dels elements extranlingüístics té en aquesta mena d'estudis. El tarannà dels dos subjectes era el mateix, o quasi. Tanmateix, les diferències psicològiques eren moltes i es reflectien en el seu idiolecte.

Afortunadament, l'anàlisi de les respostes als qüestionaris per a la varietat bilingüe va resultar sorprenent. Del total de la mostra, el 49 % va considerar que l'individu que en realitat és bilingüe era monolingüe, l'altre 51 % el va considerar bilingüe. Aquests resultats em varen permetre de continuar amb el treball, de la manera següent, bastant peculiar. Vaig dividir la mostra en dos grups segons la seva resposta a la pregunta «aquest individu és bilingüe o monolingüe». Aquests dos grups es van considerar separatament amb caràcter general a partir d'aquell moment, i van ésser subdividits segons el seu origen familiar: matrimoni mixt, d'immigrants o de catalans. Per tant, l'estudi es centra en les reaccions del 49 % de la mostra envers la varietat monolingüe, i del 51 % de la mostra envers la varietat bilingüe.

El qüestionari: És anònim i redactat en castellà i en català. En principi, la llengua escollida pel jurat havia d'ésser una de les variables. La manca de suficients còpies ho va fer impossible, però. El qüestionari està dividit en dues parts, la primera recull informació sobre el jurat, la segona les reaccions del jurat envers els estímuls.

La primera part recull la informació següent: edat, nivell d'estudis, sexe, origen de l'enquestat segons la regió i el context rural o urbà, origen familiar, llengua materna, llengua dominant, llengua del barri i classe social.

La segona part està dividida en dues parts. La primera és una

sèrie d'antònims que pretenen reflectir categories que s'empren a la ciutat a l'hora de situar un individu en el context de solidaritat i poder. Aquest tipus de qüestionari és molt comú a la literatura sobre actituds, i va ésser adaptat per Lambert a partir de la proposta de diferencials semàntiques d'Osgood. La segona part és un qüestionari directe.

El jurat: Està format per 117 adolescents, estudiants de segon curs de batxillerat i del seu equivalent en formació professional. Dues escoles varen ésser escollides, una de privada, situada al centre de la ciutat i que, en general, acull fills de classe mitjana d'origen català. La segona és una escola pública situada al barri del Clot. L'alumnat està format per fills de classe mitjana baixa i fills de classe treballadora, la majoria d'origen immigrat. També es poden trobar fills de famílies catalanes que viuen al nucli antic del barri.

Tres són les raons per a escollir el jurat entre els adolescents: 1) és còmode treballar amb estudiants perquè l'escola és un dels llocs on es poden trobar juntes persones que comparteixen unes certes variables socials; 2) perquè durant l'adolescència, l'individu és molt conscient de les diferències entre els grups i els estereotips i 3) perquè treballar amb joves permet de fer prediccions sobre el futur.

La proporció de nois és una mica superior a la de noies. Respecte a l'origen familiar, el 25 % són fills de matrimonis mixtos, el 35 % d'immigrants i el 40 % de catalans. Per tant, un 25 % de la mostra té el català com la seva llengua materna o bé, en el cas dels fills de matrimonis mixtos, són bilingües nadius, si suposem que cada progenitor es dirigeix al seu fill en la seva llengua materna. Aquesta divisió per origen correspon doncs a la llengua materna, com ho demostren els resultats de les enquestes, encara que no correspon a la resposta per a llengua dominant, que es mostra favorable envers el castellà.

DISSENY

Un ajudant va visitar les classes escollides per dur a terme la recerca. La recollida de dades no es va fer mai durant les classes de llengua, sinó a d'altres de més neutres com ara història, matemàtiques o dibuix. En cap moment el jurat no va ésser informat de la finalitat de l'estudi. L'ajudant va dir que es tractava d'un estudi de les veus, per tal de veure com el to de veu era important en les relacions entre professor i alumne. Els qüestionaris bilingües es van repartir i les instruccions, també bilingües, varen ésser llegides. Després d'haver-se aclarit tots els dubtes sobre el procediment, es va procedir amb el primer estímul. Després d'escoltar els 20 segons d'enregistrament, el jurat tenia 3 minuts per a emplenar el qüestionari. Aquest procediment es va seguir amb tots els estímuls.

ANÀLISI DE LES DADES: RESULTATS

A l'hora d'analitzar les dades, hi havia dos camins a seguir. El primer, analitzar els resultats per a cada resposta. El segon i el que ha estat escollit requereix una anàlisi més complicada però molt més forta. Es tracta de determinar si les preguntes del qüestionari mostren una certa estructura interna, és a dir, si capten les dimensions de poder i solidaritat en les quals em baso. Per això he dut a terme una anàlisi factorial, els resultats de la qual es troben a les taules 1, 2 i 3. L'objectiu de l'anàlisi factorial és representar un conjunt de variables en termes d'un nombre menor de variables hipotètiques, anomenades factors. En aquesta anàlisi, tres factors han aparegut que tenen «*eigenvalues*» superiors a 1 (Taula 1), la qual cosa vol dir que poden explicar tanta variació com la que explicaven les variables originals, és a dir, les vuit preguntes del qüestionari. Junts, aquests tres factors expliquen el 63 % del total de la variació, com ho mostra la Taula 3. Només aquests tres factors han estat considerats en fer la resta de l'anàlisi.

La Taula 2 presenta la llista dels components originals, amb els coeficients per a cada factor. Per concretar quines preguntes corresponen a quins factors, vaig fer servir els resultats de l'anàlisi ortogonal i obliqua alhora, que no apareixen aquí. Segons aquests resultats, el factor 1 correspon a origen rural o urbà, nivell d'estudis, classe social i nivell d'importància social. El factor 1 subratlla característiques d'habilitat o efectivitat. Osgood les anomena «potència». Aquestes són qualitats que s'identifiquen amb estatus, prestigi i poder. El factor 2 correspon a la simplicitat i al nivell de confiança, subratlla característiques afectives. Aquest component serà considerat com el de solidaritat. El tercer factor, curós i treballador, és més limitat. Aquest factor és menys capaç d'explicar la variació de les variables originals. Sembla correspondre al factor «activitat» d'Osgood.

Per tal de veure l'efecte que la varietat emprada i l'origen del jurat té en els factors, les dades varen ésser sotmeses a una anàlisi de variació (ANOVA), la qual analitza si les mitjanes d'una variable es diferencien molt entre grups, tenint en compte la variació dins dels grups i entre els grups mateixos (Taules 4, 5 i 6).

L'anàlisi del factor 1, és a dir, estatus, no mostra cap resultat significatiu. És per això que no he inclòs la taula de les mitjanes.

TAULA 1. Resum de l'anàlisi factorial

Factor Procedure	Principal Component Analysis
Extraction Rule	Method Default
Transformation Method	Orthotfan / Varimax
Number of Factors	3

Així doncs, la primera hipòtesi d'aquest treball, que mantenia la superioritat de la varietat bilingüe, no pot ésser confirmada. Ni la varietat que ofereix l'estímul, ni l'origen del jurat tenen efectes en la percepció que respecte a l'estatus té el que escolta del que parla. Els resultats de l'anàlisi del factor 1 tampoc permeten de confirmar la hipòtesi número tres, que feia referència a la relació entre la varietat i el seu origen rural i el seu baix estatus.

Els resultats de l'anàlisi del factor dos sí que mostren efectes significatius per a la varietat que es parla. La taula de les mitjanes que segueix mostra la reacció positiva envers la varietat bilingüe per part dels tres grups de població, al costat de cada nivell. Ni-

TAULA 2 Resultats de cada pregunta per a cada factor

Orthogonal Transformation Solution-Varimax

	Factor 1	Factor 2	Factor 3
Aru / ur	,723	4	- 171
Aest	,727	,103	,25
A cun	213	- 038	,75
A dif	182	,8	- 118
A tra	- 025	478	74
A sta	794	097	102
A conf	078	,739	,281
A mp	497	- ,218	421

vell 3, fills de matrimonis mixtos, mostra la reacció més positiva, amb una mitjana de 0,424, seguida pel nivell 1, fills de catalans, amb una mitjana de 0,376. El nivell dos, o fills de pares immigrants, no mostra preferència per cap de les dues varietats. Cal

TAULA 3 Eigenvalues

Eigenvalues and Proportion of Original Variance

	Magnitude	Variance Prop.
Value 1	2,664	333
Value 2	1,287	,161
Value 3	1,19	,149
Value 4	,782	,098

TAULA 4 Resum de l'ANOVA Factor 1

Source:	df:	Sum of Square:	Mean Square:	F-test:	P value:
origen fam (A)	2	1,307	,654	,632	534
A cat (B)	1	,862	,862	,833	,3637
AB	2	1,537	,768	,742	4787
Error	94	97,292	1,035		

observar que els resultats són negatius per a la varietat monolingüe independentment de l'origen del jurat. Així doncs, podem

TAULA 5 Resum de l'ANOVA Factor 2

Source:	df:	Sum of Square:	Mean Square:	F-test:	P value:
origen fam (A)	2	,938	469	475	6234
A cat (B)	1	9,327	9,327	9,442	,0028
AB	2	2,168	1,084	1,097	,338
Error	94	9,286	,988		

	A.Cat	Level 1	Level 2	Totals:
	Level 1	18	18	46
		,376	-,192	,03
origen	Level 2	19	17	36
		,078	-,214	-,06
fam	Level 3	11	7	18
		,424	-,734	-,026
	Totals:	48	52	100
		,269	-,272	-,012

confirmar la segona hipòtesi, que té a veure amb la solidaritat envers la pròpia varietat només parcialment. Mentre que els fills

TAULA 6 Resum de l'ANOVA Factor 3

Source:	df:	Sum of Squares:	Mean Square:	F-test:	P value:
origen fam (A)	2	10,048	5024	5,29	,0067
A cat (B)	1	1,567	1,567	1,65	,2021
AB	2	1,621	,81	,853	,4293
Error	94	89,279	,95		

	A Cat.	Level 1	Level 2	Totals:
	Level 1	18	28	46
		– ,094	– ,021	,05
origen	Level 2	19	17	36
		,553	,115	,346
fam	Level 3	11	7	18
		– ,356	– ,819	– ,536
	Totals:	48	52	100
		,102	– ,084	,005

de catalans i de matrimonis mixtos mostren una preferència afectiva claríssima envers els parlants de varietat bilingüe, és a dir, envers la seva pròpia varietat, els fills de pares immigrants que tenen el castellà com a llengua materna no mostren cap inclinació afectiva envers la seva pròpia varietat.

Respecte al factor tres, la variable origen del jurat resulta significativa. La taula de mitjanes mostra que el factor 3 només és rellevant per al nivell dos, és a dir, els fills de pares immigrants. Aquest grup valora molt més positivament la varietat bilingüe que la seva pròpia, la monolingüe, en termes del grau d'activitat que desenvolupen els seus parlants.

RESUM I DISCUSSIÓ

Aquest treball es centra en l'estudi de les actituds dels joves estudiants catalans en relació amb el seu origen familiar envers les varietats bilingües i monolingües tal i com es parlen a la ciutat de Barcelona. El tema és d'interès perquè permet de constatar si les varietats bilingües es beneficien de l'estatus de la llengua que interfereix en l'altre, en aquest cas, si la varietat bilingüe del català és considerada millor que la monolingüe atès que la llengua catalana gaudeix d'un estatus més alt a la ciutat de Barcelona, tal i com ho demostren els treballs de Katherine Woolard i de Strubell i Romani.

L'estudi pretenia demostrar tres hipòtesis: la primera tenia relació amb l'estatus de la varietat bilingüe, i proposava que la varietat bilingüe gaudia de més prestigi social que no pas la monolingüe. Aquest hipòtesi no ha estat confirmada, a causa dels resultats de l'anàlisi per al factor 1. La segona proposava que, en termes de solidaritat, cada un dels grups es mostraria afectivament inclinat envers la seva pròpia varietat. Els resultats només ho confirmen en el cas dels fills de catalans i fills de matrimonis mixtos. La tercera hipòtesi proposava que si una de les varietats es relacionava amb l'origen rural, aquesta varietat gaudiria de

menys prestigi. Aquesta hipòtesi té les arrels en estudis anteriors duts a terme a la Gran Bretanya. Els resultats del factor 1 tampoc no permeten de confirmar-la.

Cal explicar la manca d'efectes significatius de l'anàlisi del factor 1. Aparentment, els tres grups de població no fan diferència respecte a l'estatus de la varietat bilingüe o monolingüe. Una explicació podria ésser que en realitat són varietats de la mateixa llengua i per tant no són vistes de manera diferent. Però aquest argument contradiu el que és obvi amb altres varietats del castellà, com ara l'andalús i la varietat de Castella. Sembla que l'explicació es trobi en la situació més purament lingüística i no tan social de les varietats. Més concretament, l'estímul contenia, a més de distractors, les dues varietats del castellà a estudiar, la bilingüe i la monolingüe. La varietat monolingüe és molt més propera a l'estàndard que la varietat bilingüe, per això gaudeix de més prestigi lingüístic. Cal tenir en compte, però, que el castellà no és la llengua amb prestigi a Barcelona. D'altra banda, encara que la varietat bilingüe té interferències de la llengua prestigiosa, es troba més lluny de la varietat estàndard, i per tant gaudeix de menys prestigi lingüístic.

En aquest punt, els treballs d'actituds envers llengües i envers varietats d'una llengua es diferencien en el fet que les llengües són comparables de manera autònoma, però les varietats dialectals es comparen en relació amb la varietat estàndard, segons es trobin més a prop o més lluny d'aquesta.

En termes de solidaritat, cal explicar també el peculiar comportament del grup de fills de pares immigrants, atès que els dos grups de parla catalana, els fills de catalans i els fills de matrimonis mixtos, mostren un comportament típic als treballs d'aquesta mena. La segona de les hipòtesis es basava en aquesta perpetuació dels resultats que el grup que té el castellà com a llengua materna no confirma. Els resultats es poden explicar per la qualitat de la varietat monolingüe escollida. Recordem que l'anàlisi està basada en les respostes de la meitat del jurat a les preguntes per a un estímul que ells varen considerar monolingüe, però que en

realitat era bilingüe. És intuïtivament acceptable de pensar que la varietat monolingüe percebuda per aquest grup és neutra, en el sentit que no delata l'origen a un altre lloc de la península. La realitat lingüística de Barcelona és una altra, però. No existeix «un castellà», sinó moltes varietats del castellà. Probablement, si l'estímul recollís varietats com l'andalús o l'aragonès, els resultats per al paràmetre de solidaritat d'aquest grup monolingüe serien significatius.

Dels resultats d'aquest treball es desprèn que no hi ha cap raó d'actitud per a predir el manteniment d'una varietat i la pèrdua d'una altra a l'àrea de Barcelona. Una altra conseqüència és la verificació del fet que la varietat bilingüe del castellà i no tan sols el català és percebuda pel grup dels catalonoparlants com a elements de cohesió i que el grup monolingüe no es reconeix més unit a una varietat o una altra.

CRISTINA SANZ I ALCALÀ
UNIVERSITY OF ILLINOIS